

По-перше, в такий спосіб податковий орган нагадує платнику податків про необхідність виконання того чи іншого податкового обов'язку, оскільки застосування засобів забезпечення пов'язане з повідомленням платника в той чи інший спосіб про застосування таких засобів. По-друге, шляхом застосування засобів забезпечення виконання податкового зобов'язання держава (знов-таки в особі податкових органів) стимулює платника до якнайшвидшого виконання того обов'язку, який він не виконав у загальному порядку і строки, встановлені відповідно до вимог чинного податкового законодавства.

Т. М. Слінько,

доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ СВОБОДИ СЛОВА В УКРАЇНІ

Свобода слова є однією з основ демократичного суспільства, вона виражає загальнолюдські цінності, допомагає розкрити потенціал особистості, є однією з головних і безумовних досягнень здійснюваної в Україні політичної реформи. Разом з тим свобода слова є, по суті, істотним фактором прояву людської індивідуальності, утвердження самобутності й унікальності кожної особистості.

Гарантування свободи є найважливішою метою органічної конституції. Свобода за політичним змістом має вищу природну нормативність, у силу чого гарантування свободи становить основну функцію конституції як правового джерела, що охороняє інтереси громадянського суспільства. Правове гарантування свободи в сучасних конституціях є досить різноманітним. Основними видами конституційних гарантій свободи прийнято вважати: проголошення свободи як мети держави; проголошення свободи в якості вищої соціальної цінності; закріплення свободи як правової категорії; закріплення переліків суб'єктивних прав і свобод; скасування «патерналістських» соціально – економічних прав; затвердження свободи як принципу конституційного ладу; закріплення процесуальних інструментів захисту й охорони свободи.

Гарантування свободи слова в Україні починається із згадування в Преамбулі Конституції про те, що Основний Закон України був прийнятий для забезпечення прав і свобод людини. На жаль, незважаючи на рекомендацію Міжнародного форуму в Гуті – Синегорі (11-13 січня, 1996 р.), категорія свободи не була включена в офіційний проект Конституції України в якості однієї з вищих соціальних цінностей. Проте ст. 3 Конституції України визнає, що права й сво-

боди людини, а також їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави.

Що стосується досвіду розвитку України в період незалежності, то він, на наш погляд, засвідчив необхідність надійних правових гарантій демократії, серед яких важливе місце, безперечно, належить свободі думки й слова, свободі інформації у всьому різноманітті її проявів. Здійснення в Україні демократичних реформ, глибокі економічні й політичні перетворення в суспільстві безпосередньо пов'язані з виробленням і практичною реалізацією принципово нових для нас підходів до прав людини. Так, проголошене Конституцією України (ст.15) положення про те, що громадське життя в Україні ґрунтується на засадах політичної й ідеологічної багатоманітності є одним з основоположних принципів життєдіяльності українського суспільства, заснованого на безперечному визнанні демократії, прав і свобод людини і громадянина. Відповідно, дотримання принципів ідеологічної і політичної багатоманітності в суспільстві, є важливою гарантією свободи слова й свободи думки. Свобода слова й думки, вільне вираження своїх поглядів і переконань необхідні людям, так само як і свобода публічних дискусій із проблем, які є значущими і є формою існування демократичного толерантного суспільства. Таке суспільство виходить із того, що ніяка думка не може й не повинна втрачати права заявити про себе. Ідеологічна багатоманітність означає вільне здійснення в суспільстві різних політичних та інших поглядів, шкіл, ідей, а також можливість без перешкод пропагувати свої погляди та ідеї за допомогою ЗМІ, а також привселюдно захищати свої ідеологічні погляди та ін.

У свою чергу, свобода слова, свобода інформації гарантують створення в суспільстві клімату ідеологічного плюралізму і конкуренції інформаційних джерел. Принцип ідеологічної багатоманітності означає заборону на встановлення державою обов'язкової ідеології, тобто заборона на встановлення у формі закону системи загальнообов'язкових поглядів як норм, які під страхом переслідування й покарання громадяни будуть розділяти, вивчати й пропагувати. В той же час, конституційне закріплення ідеологічного плюралізму не суперечить наявності в державі загальних ідеологічних уявлень або офіційної точки зору. Наприклад, у сучасній Україні такими визнаються: прихильність демократичному шляху розвитку, дотримання основних прав і свобод людини, необхідність верховенства права та республіканської форми правління та ін. Навіть сам факт того, що Конституцією України встановлюється ідеологічна багатоманітність (ч.1 ст. 15), свідчить про певні та цілком однозначні ідеологічні уявлення в державі.

Закріплення в Конституції України принципу політичної та ідеологічної багатоманітності, на думку Ю. Г. Барабаша, свідчить про те, що «українська демократія буде мати власну «конституційну зброю», яка буде захищати її від радикальних зазіхань, характерних для будь-яких суспільств, які тільки намагаються розпрощатися з тоталітарним минулим. Про це, зокрема, свідчить редак-

ція статті першого розділу Конституції, присвячена принципу багатопартійності, яка майже не зазнала змін при остаточному прийнятті». Ідеологічна багатоманітність є закономірним наслідком таких конституційних прав і свобод людини і громадянина, як свобода думки й слова, свобода совісті (віросповідання) та ін. Ідеологічна спрямованість діяльності української держави випливає з положень ст. 3 Конституції України, згідно з якою життя кожної людини є благом не тільки для неї, а є однією з найвищих соціальних цінностей і для українського суспільства. Закріплення принципу ідеологічного плюралізму в I розділі Основного Закону є гарантією того, що ніхто не буде зазнавати, як це було за радянських часів, переслідувань за свої переконання. Положення даної статті необхідно співвідносити зі ст.ст. 34, 35, а також зі ст. 54 Конституції України, які гарантують громадянські свободи. Разом з тим, зазначені конституційні норми сформульовані відповідно до норм міжнародного права. Так, ст. 19 Загальної декларації прав людини, ст.ст. 18, 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права декларують право на свободу переконань і свободу їх вираження. Ці міжнародні норми стали дієвим інструментом неупередженої та системної протидії різноманітним проявам цензури у всьому світі.

У відповідності із ст. 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч.1), свободу інформації (ч.2). Розглянемо детальніше зазначені конституційні основи свободи думки й слова, свободи інформації. У ч. 2 ст. 34 Конституції України вперше у вітчизняній конституційно-правовій практиці закріплене право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або іншим способом – на свій вибір. Цей комплекс прав утворює основу правового інституту свободи інформації. Ці права можуть здійснюватися окремо, але без правових гарантій реалізації одного з них інші права, які входять у даний комплекс прав, реалізувати буде важко або неможливо взагалі. Відзначимо також важливість ч. 1 ст. 34, яка проголошує свободу думки й слова, свободу вираження своїх поглядів і переконань. Закріплення цих прав дублюється Законами України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про інформацію» від (в редакції Закону від 13.01.2011 р.).

Важливою гарантією свободи слова є заборона цензури (ст. 15 Конституції України; ст. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», ст. 24 Закону України «Про інформацію», ст. 5 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»). Разом з тим, до нормативно-правових гарантій свободи слова можна віднести законодавче закріплення таких принципів інформаційних відносин як: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи

від втручання в її особисте та сімейне життя (ст. 2 Закону України «Про інформацію») та ін.

Таким чином, дослідження конституційно-правових гарантій свободи слова дозволяє зробити висновок про те, що Україна вийшла на той шлях, який збігається з вектором загальноцивілізованого розвитку. Радикальні зміни, які відбулися в сфері гарантування свободи слова, свободи інформації, мас-медій дозволяють стверджувати, що український контекст має як певні особливості, так і загальні риси, характерні для всіх посттоталітарних держав. В системі прав і свобод особи свобода слова займає особливе місце, є базовою цінністю конституціоналізму, яка може бути реалізована тільки в умовах демократичного режиму, зацікавленого в прояві різноманіття думок і при якому неприпустимі необґрунтовані її обмеження. Свобода слова, у демократичній державі, є інститутом влади суспільства над державою, чиновниками, олігархами, передумовою реалізації свободи друку (пресу), свободи творчості, свободи публічних заходів.

Не можна не відзначити, що в Україні робляться спроби знайти законодавче й практичне вирішення проблем, пов'язаних з гарантуванням права громадянина на вільне вираження своїх думок і переконань, свободи слова, свободи інформації. Позитивні зміни, які відбулися в суспільній свідомості громадян свідчать про те, що гарантована законом свобода слова культивує самостійне громадянське мислення й почуття соціальної відповідальності в окремого індивіда. Не менш важливо, що громадяни України починають не тільки сприймати невід'ємне право людини на свободу слова як вищу соціальну цінність, але й усвідомлювати, що активна й свідома участь у суспільно-політичному житті в принципі можлива тільки там, де право громадянина на вільне вираження своїх думок і переконань гарантоване законом. Разом з тим, реальна свобода слова сприяє формуванню демократичного громадянського суспільства, створює стабільні умови для його збереження й зміцнення.

І. М. Сопілко,

директор Юридичного інституту Національного авіаційного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНА АКСІОЛОГІЯ: АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Актуальність теми зумовлена тим загальноновизнаним положенням філософії науки, що рефлексія самої науки стосовно власних пізнавальних проблем є одним із найважливіших критеріїв науковості останніх. Аксиологічне пізнання